

Stad 73-133.

Processt(ukken) stad Enschede.
1688-1689.

Lippijn c(ont)r a **Smits**.

Folio 1.

(linksboven:) Exhibitum den 10 decemb(ris) 1688.
Terminus over 6 weecken aut interim.

Replicq(ue) voor
d' *huisvrouw*e van **Chris**
tiaen Lippijn, deerlijck
in den rechter aerm geledede* # off gesnedene en niet gestekene, # claegersche
en arrestante * = laederen = benadelen
c(ont)ra
d' maeget "**Enne van Gro**
tenhoff" g(enant) laedente, be
claegde en g'arresteerde.

Achtbaere heeren borg(er)m(eesteren)
der stadt Enscheide.

1.

D' geledede en arrestante secht over het ingecomene van d' g'arres-
teerde sich niet genoochsaem toe koenen verwunderen doordijn niet
en erubesseert* soodanen groven en kennelijck factum toe negeren * = blozen, zich schamen
en onbescaemt toe versaecken, alleene gepractiseert om d' arres-
tante met groote costen door het trecken van contschappen aff toe scricken.

2.

Maer te vergeves, vermits dieselve van meeninge alle het haere, jae
tot lesten heller toe daeran toe [willen]

Folio 2.

willen spendeeren.

3.

Geconsidereert daervan soo veele gecregen en affgedragen, dat het
haer haer leventlanck sal dencken.

4.

Om dan d' onbescaemtheit van d' g'arresteerde in het versaecken en d'
waerheit van het geperpetreerde* an te toonen, soo leit dieselve * = bedrijven, volvoeren
hijrbij over 5 eedtljcke contschappen en een attestatie, die
welcke men ten allen tijden oock sal laeten juramento confirmeren, soo
wanneer sulx van d' heeren referenten onvermotelijck soude werden verstaen.

5.

D' arrestante en geledede praesenteert hijr en booven met solem-
nelen eede tot Godt Almachtich toe verclaeren, dat sij het
domaels van d' g'arresteerde alsoo, als die chijrurgijns attesta-
tie leit diewelcke men oock ante conclusionem met eede sal doen
confirmeren off altoos si ita judicetur met haer mes hebbe gecregen
en sij, g'arresteerde, gedaen. [6.]

Folio 3.

6.

D' arrestante en gequetsede is een vrouw, soo bereits negen kinders ter werelt gebracht, waervan nue noch 4 int leven, en ongewapent geweest met een kintjen bij haer handt.

7.

D' g'arresteerde ter contrarie een junge starcke maeget, wel versien en gewapent met een mes, en heeft alsoo teegens soo eene als geseit, gescermutselt, ad testes.

8.

Jae, sich soo dapper gequeten en soo vinnich en wutendt getiert, dat niemant haer het mes schijr heeft koenen uit d' handt krigen, ad testes.

9.

Twelck immers claer uit die getuigenissen, door dijn **Joan Claesen Hoedemaecker** sijne meijt daervan een snerck in d' vingers gegregen, en alsoo blodent en gewundet affgemarcheert.

10.

Hijr is d' handtgemeenheit van een starcke en gewapende teegens een swacke en ongewapende. [11.]

Folio 4.

11.

Nimandt snijt en wundet sich selves, niemandt heeft oijt sich selves en sijn lichaem willen kerven en sniden.

12.

D' maget **Enne** heeft het buiten alle dispuut gedaen, moet derhalven, soo men seit, den piper loonen, te weeten alle costs, versuim, pijn, smerte, m(eeste)rloon en breucke betaelen.

13.

In aestimationem enim venit non tantum corpus laesum* sed id oe. quo extrinsecus* interest, uti expansae in medicos opera cessantes L. 21 ff ad L. Aquiliam Loesius ad hunc tit. n. 24 similiter Wesenbecius ad eundem n. 7 et Dr. des.

* = gekwetst

* = van buiten

14.

In een goede gestelde republijc(ue) als Godt loff alhijr, mach geen boosheit en malitie* toegelaten worden.

* = sluwheid

15.

Malitiis holum. non é indulgendum* L. 38 ff de rei vend. twelck alhijr seecker soude gescieden, bij aldijs niet gestraffet wierde. [16.]

* = gunst bewijzen

Folio 5.

16.

T' is dan nue in d' actie tummelen, slaen, dan d' eene onder dan d' anderen boven vallende, van d' maeget veroorsaeket, diewelcke geen mes hadde behooren toe gebrueken, alwaer schoon g'aggredieert* de quo hic nihil.

* = aanvallen, ondernemen

17.

In hac actioe enim non tantum vindicatur damnum datum lata vel levi culpa L. 5 § ff ad L. Aquiliam.

18.

Sed et Levissima L. 44 ff cod. Loesius ad d. tit. n. 5 peres.

NB etiamsi* etiam desit injuriae animus.

* = zelfs indien.

19.

Huc pertinet q(uo)d magister tenea. hac lege si in castigando* discipulum docendi ca(us)a modum excedat et si quis per lusum quis damnum det. L. 19 ff eod(em) Dr. alleg.

* = bestraffen

20.

Brevitatis ca(us)a sal men geen meerder exempla allegeren*. [21.] * = aanhalen, aanvoeren

Folio 6.

21.

T' geene art. 16 is geseit, is voor eerst manifest en kust niet opituleeren*, soo waer, als nochtans onbewesen en van wederpartie oock noijt aggressie, ut dictum sal beweesen worden. * = helpen

23.

Defensio quidem é impunita dummodo* servatum sit moderamen** * = mits ** = leiding inculpatae* tutelae**, id é defensio fuerit moderata qualis é si * = onberispelijk ** = beschermer invasus non potuerit periculum alio modo evadere, á invadentem repellere* nisi cum tali nocumento peres. ad L. corn. d' sicar. * = afweren

24.

Is hijr gevaer geweest teegens een ongearmeerde en soo eene als bescrevene? Scilicet*. Non. * = natuurlijk; verbeeld je!

25.

Is d' g'arresteerde in discrimine* vitae geconstitueert geweest? Non. * = gevaar

26.

Hadde het soo gestelt geweest als neen, hadde sich op een ander mannier noch koenen off moegen salveren*. [27.] * = redden

Folio 7.

27.

Sijnder praeliminariter* woorde geweest q(uo)d inde; de verbis, ad verbera non est prosiliendum* ad Gen. * = voorafgaande * = te voorschijn komen

28.

In summa vel uno verbo d' g'arresteerde in niet extra culpam

29.

Aggressorem licet occidere si quis in vitae discrimine sit constitutus non ei non videat(ur) Joan Orierius in elect. inst. tit. d' iure nat. G et C n. 12 § ius autem.

30.

Hijr heeft geen sniden moegen weesen, hijr hadde geen mes werck, men sou geen broot hijr sniden.

31.

Het factum* is daer ergo straffbaer. * = voorval, gebeurtenis

32.

Hijr meede dan het ingecomene [houdende]

Folio 8.

houdende bijegent consequenter an deese lante t' sijne naer rechte g'instrueert.

Concludeert en contendeert als gedaen offte omni meliori modo via ac forma juris hadde behooren toe geschieden, implorerende* op alles.

* = verzoeken

Salvis.

Joan. Wagelaer. Dr.

Folio 9.

(linksboven:) A.

Wij, *borgemeisteren*, scheepenen ende raedt der stadt Endscheide, doen kondt ende certificeeren mits deesen hoe dat voor ons ter instantie van **Christiaen Lippijn** naer voor-

gaende wettelijcke citatie in den vollen scheep-
pendom naevolgende getuigen omme kont-
schap der waerheit te geven, gecompareert
sijn ende hebben op naevolgende vraegarti-
culen, waer aff het dubbelt partije advers
d' *maegt* van d' e(dele) **Theodorus Grootenhoff**,
Anna genaemt, debite is geinsinueert,
om contra-interrogatoria over te leggen,
si velit, ende hebben nae ernstige verma-
nunge van straffe des meenedts, en daer
gepraesteerden eede in debita forma, exempt
Abraham Steinvorts, die bij zijn mannen waer-
heit, als sijnde *mennonist*, gedeponeert
als teindes ieeder articul van woordt
tot woordt is volgende.

Nomina testium.

Abraham Steinvorts.

D' *maget* van **Jan Claesen Hoedemaeker**, **Barbara** g(enan)t.

Engele Hermsen.

Folio 10.

1.

Getuigen ouderdom ende verwantschap
aff toe vraegen.

1. Segt omtrent 32 jaer oudt te
sijn, en segt meede geen verwant-
schap te zijn.

2. Segt omtrent 24 jaren oudt te
sijn, en is geen verwantschap.

3. Segt omtrent 30 jaren oudt te zijn
en is geen verwantschap.

2.

Off getuigen niet den 27 julij 1688 gesien
hebben, dat **Grootenhoffs maget Enne** voor
Jan Claesens deur producents *huisvrouw*-
we met een mes een groote wunde
in den rechter aerem hebbe gesneeden.

1. Segt hetselve niet gesien te hebben.

2. Segt sulx niet gesien te hebben.

3. Segt meede sulx niet gesien te hebben.

3.

Getuigen, maer voor alle en in specie
Barbara toe vraegen off sij **Grootenhoffs**
[*maget*]

Folio 11.

maget het mes uijt d' handt nemen
willende # ende niet quiteeren willende # haer hebbe door de vingeren
gesneeden ende off d' beide andere ge-
tuigen sulx niet alsoo gesien.

1. Segt sulx niet bewust te zijn.

2. Segt dat sij haer het mes uijt
die handt wilde neemen ende dat
sij doemaels an die vinger is ge-
quest, maer weet niet hoe sij

dat gekreegen heeft.

3. Segt gesien te hebben, dat **Barbara** haer het mes wilde uijt die handt neemen, maer dat sij het niet wilde laeten volgen, en dat sij doe aen die vinger was gequest, maer weet niet hoe dat sij het hebbe gekreegen.

4.

Wat getuigen hiervan meerder bewust, onder gedaenen eede niet toe verswijgen.

1. Segt gehoort te hebben dat tot die *maeget* van **Grootenhoff** geroopen is: **Enne**, smijt het mes

Folio 12.

mes weck.

2. Segt haer hier niet meer van bewust te sijn.

3. Segt daervan niet meer toe weeten.

Aldus voor ons, *borgemeisteren* voorschreeven, gerichtelijck g'passeert, oercundt onse stadts secreet seegel ende secretaris subscriptie. **Endscheide**, den 29 octob(ris) 1688.

Ter ordonnantie

Hend(rick) Engelb(ert) Stockman, *secret(arius)*.

Folio 13.

(linksboven:) B.

Wij, *borgemeisteren*, scheepenen ende raedt der stadt Endscheide, doen kondt ende certificeeren mits deesen hoe dat voor ons ter instantie van **Christiaen Lepijn**, nomine *uxoris*, nae voorgaende wettelijcke citatie in den vollen scheependom naevolgende getuige om kondtschap der waerheit te geven, gecompareert sij ende heeft op naevolgende vraeg-articulen nae ernstige vermaenunge van straffe des meinedts bij sijn mannen waerheit, als sijnde menonist, in debita forma, als teindes ieeder articul van woordt tot woordt is volgende gedeponeert. Nomen testis.

Jan Claessen Hoedemaecker.

1.

Getuigens ouderdom en verwantschap aff toe vraegen.

Segt omtrent 40 jaeren oudt te sijn en segt geen verwantschap te sijn.

2.

Off getuige niet gesien, dat den 27 julij

1688 producents *huisvrouw*e en **Grooten**[-**hoffs**]

Folio 14.

hoffs *maget Enne* op die straete voor
sijn deur zijn slaegs ende handt gemeen geweest.
Segt gesien te hebben dat sij malckan-
deren geslaegen off bij die koppe ge-
vatt hebben voor zijn doere.

3.

Off, gedaen sijnde, niet gesien dat produ-
cents *huisvrouw*e in d' rechter aerm hadde
een groote wunde met het mes, soo sij in
d' handt hadde, gesneeden off gekreegen, off
niet bewust, dat sulx **Grootenhoffs** *maget*
gedaen, off gesien dat doemaels sij een mes
in die handt heeft gehad.

Segt geen mes gesien te hebben, maer
well dat producents *huisvrouw*e doe-
maels een wunde aen den arem gehad
heeft, maer hoe off waermeede off
van wijn sij dat gekreegen heeft, is
hem onbewust.

4.

Toe verclaeren wat sijne *maget* t' huis
koomende blooden an haer vingers van deese
actie teegens hem geseit ende vorders t' [open-]

Folio 15.

openbaren, wadt hem hijr meerder van bewust.
Segt zijn *maegt* te huis koomende
aen die vinger gebloot te hebben
ende geseit dat hebbe ick daarvan,
en is hem veerder daer niet van bewust.

Aldus voor ons, *borgemeesteren* voorschre-
ven, gerichtelijck g'passeert, oerkonde
onse stadts seeret seegel ende *secretaris*
subscriptie. Endscheide, den 26 novemb(ris) 1688.
Ter ordonnantie

Hend(rick) Engelb(ert) Stockman, *secret(arius)*.

Folio 16.

(linksboven:) C.

Wij, *borgemeesteren*, scheepenen ende raedt
der stadt Endscheide, doen kondt ende certifice-
ren mits deesen hoe dat voor ons ter instantie
van **Christiaen Lepijn**, nomine *uxoris*, nae
voorgaende wettelijcke citatie in den vollen
scheependom om kondtschap der waerheit te
geven, gecompareert sij d' *huisvrouw*e van
Abraham Stenvorts, ende heeft op naevolgende
vraag-articulen nae ernstige vermanunge
van straffe des meinedts

met handttastinge bij haer vrouwen
waerheit, als sijnde *men(n)onist* in debita
forma gedeponeert, als teindes ieeder arti-
cul van woordt tot woordt is volgende.

1.

Getuiges ouderdom en verwantschap.

Segt 23 jaer oudt te sijn,

segt geen verwantschap te sijn.

2.

Off sij niet gesien dat producents *huis-
vrouwe* den 27 julij 1688 voor d' middag
d' voornoomde *maget* van **Grootenhoff** op d'
straete voor **Jan Claessens** deur, sij, *maeget*,
met een mes in d' handt sijn slaeges- en
handt-gemeen geweest.

Folio 17. (19)

segt gesien te hebben, dat sij malckan-
dren hebben geslaegen en dat **Groten-
hoffs** *maget* met mess in die handt
hebbe gehad.

3.

Off niet gesien dat producents *huisvrouw*
ter needer gslaegen, sij, *maget*, boeven op
haer liggende.

Segt gesien te hebben dat dan
die eene en dan die ander onder
geleegen heeft.

4.

Gedaen en gescheiden sijnde off g(eme)lte *huis-
vrouwe* niet een groote wunde in d' rechter
aerm hebbe gehad, en van d' *maeget* met
het mes gedaen, en off **Jan Claessen** sijne
maeget, **Enne**, het mes uijt d' handt nemen
willende, niet quiteren willende, sij gequetset,
hoe en waer.

Segt doemaels wel gesien te hebben,
dat sij heeft gebloodet ende naeder-
handt in **Lepijns** huis komende dat produ-
cents *huisvrouw* in den aerm gewundt
was, maer hoe sij het gekreegen, ende
wij het haer gedaen heeft, heeft sij
niet gesien, off **Jan Claessens** *maeget*
haer

Folio 18.

het mess uijt die handt neemen wilde
off dat gequest is geweest, dat heeft
sij meede niet gesien.

5.

Voorts onder gedaenen eede toe verclaeren
en niet toe verswigen, soo gevraget, als on-
gevraegt, wadt van deese actie haer meerder
bewust en off niet gedaen sijnde, sij, *maget*,

met het mes in d' handt sij aff gedaen.
Segt dat *juncker Ripperda* in het
slaen die *maget Enne* het mes
uijt die handt hebbe genoomen.
En weet sij daer niet veerder van.

Aldus voor ons, borgemeisteren voorsc(reven),
gerichtelijck gepasseert, oercundt onse
stadts secreet seegel ende *secretaris*
subscriptie. Endscheide, den 3 decemb(ris).
Ter ordonnantie
Hend(rick) Engelb(ert) Stockman, *secret(arius)*.

Folio 19.
(linksboven:) D.

Ick, ondergescrevene, attestere voor
d' waerheit # dat ick hebbe gesien, # dat den 27 julij 1688
d' *huisvrouw*e van **Christiaen Lippijn**
en **Grotenhoffs maeget Enne**, sij met
een mes in d' handt, hebben voor
Joan Claesen Hoedemaeckers deur op
die strate slaeges- en handt-gemeen
sijn geweest, gedaen sijnde dat g(eme)lte
**Lippijns huisvrouwe een groote wunde
in den rechter aerm hadde, prae-
sentere sulx altoos met hantastinge
en waerheit, als *mennonist* sijnde, toe
verclaeren. Enscheide, den 22 novembr(is) 1688.
Maria Paschen.**

Folio 20.
n. 3

A(nn)o 1688.

Folio 21.
(linksboven:) Exhibitum den 4 martij 1689.
Terminus over 6 weecken aut interim.

Duplijcq voor
Anna Smits, *dienstmaegt* van d' e(dele) **Theodorus Grooten**
hof, gedaegde,
op en teegens
Christiaen Lippijn, no(min)e
uxoris, arrestant.

Achtbare heeren *burgem(eisteren)*
der stadt Entschede.

1.
T' is inderdaet te verwonderen, daar de
gedaegde en niet d' arrestant actie
geschapen, nochtans d' arrestant sich
soo verre kan laten verleiden, dat hij de

gedaegde in deesen derf voor rechte trecken.

2.

En haar met een moetwillig en temer[-re]

Folio 22.

temeraire procedure (als die in deesen) bespringen ter intentie alleen om een slechte en onschuldige *dienstmaegt* met kosten (die sij niet kan dragen) te veseeren.

3.

Want dat d' arrestant selfs beeter bewust en mits dien calumniandi* et vesandi animo ageert, is stadtskundich.

* = (te kwader trouw) aanklagen

4.

En sal de toekomstige heer referent dit selve meede handtastelijck uit t' volgende hebben te verneemen.

5.

Dat waar en onstrafbaer sij, dat op den 27 julij der voorleeden jaars de gedaegde uit 't huis van haar heerschap sij gegaan om eenige moeskruiden uit de tuin off gaarden te haalen. [6.]

Folio 23.

6.

Hebbende ten dien einde een mantjen off korff in haar ene hant, en in d' andere de sleutel van de tuin met een mes om de kruiden te snijden meede genoomen.

7.

En daarmee komende bij off teegens **Jan Claasens** huijs, dat de *maaget* van voors(chreven) **Jan Claasen**, genaamt **Barbara**, de gedaegde op de straaten toegesproocken hebbe, dat *joncker Ripperda* in haar huis was en veel licht moeite soude krijgen.

8.

Het welcke d' *huisvrouw* van arrestant (ten huise van voors(chreven) **Claasen** weesende) hebbende gehoord, is daarop uit t' huis gekoomen. [9.]

Folio 24.

9.

En heeft sij, gedaegde, hoewel die al voorbij 't huis was gegaan om haar werk na de tuin te vervolgen, naegeroepen en gescholden.

10.

Gelijck als hier sub A ad interr. 2, 3 en 4 neffens de *maeght* van **Jan Claasen**, genaamt **Barbara**, nu gereproduceert en behoorlijck g'examineert aldaar hebben moeten getuigen **Gerrijt ter Braacke**

en de *maget* van **Benjamin Steinfurts**,
genoemt **Geertruit**, soo van den begin-
ne tot het einde toe het spul gesien.

11.

Blijckende daarbij klaarlijck dat des
arrestants *huisvrouw* gedreeven door seec-
ker wrock en wraacklust, gesproten uit
een ingebeelde hulpe off bijstant welcke
de

Folio 25.

de gedaegde aen mons(jeu)r **Ripperda**,
sijnde *stiefsoone* van de gedaegde, haar
heerschap voor deesen in actie teegens
arrestant soude hebben gedaan, sich heeft
willen revengeeren.

12.

Sijnde tot dien einde bij die occasie des
arrestants *huisvrouw* met ijver uit
t' huis van **Jan Claasen** gekomen en de
gedaegde naeroepende, dat verwijt gedaan.

13.

Als die beide voors(chreven) *maegden* ad dict.
interr. art. 4 getuigen.

14.

En voorts ad interr. 5 ibidem verklaaren
die samentlijcke getuigen, dat des ar-
restants *huisvrouw* de gedaegde voor
een futse en hoere meede hebbe gescholden.

15.

Folio 26.

15.

En dat de gedaegde daarover d' omstande-
tot getuigen hebbende geroepen, des ar-
restants *huisvrouw* op de gedaegde
is komen aenloopen en haar in t' gesichte
hebbe geslagen, wort aldaar door de
getuige **Gerrijt ter Braacke** ad interr.
7 gedeponereert.

16.

En dat daarvan de gedaegde achterwaerts
over sij gevallen, en des arrestants *huis-
vrouw* booven op de gedaegde al sla onde-
gevallen en geleegen hebbe, is genoeg-
zaam uit de depositien ad interr. 8 ge-
daan te verneemen.

17.

In voegen dat niet alleen des arres-
tants *huisvrouw* eerst met aenstote-
lijcke woorden de gedaegde op vrije
straaten hebbe aengegreepen en g'injurieert.

18.

Folio 27.

Maar dat sij oock selfs de gedaegde
noch eerst hebbe geslagen en onder de
voeten gesmeeten.

19.

Sulcx dat daar over des arrestants
huisvrouw niet alleen punibel en
breuckvallich aen de magistraat geworden.

20.

Cum aggressor et authar rixa* solus * = vechtpartij
teneatur de vulnere et aliis cessi-
bus perpetiatis vid Guil libr. 2 observ.
109 n. 3 Lant(echt) part. 2, tit. 23, vers.
item als t' niet.

21.

Maar dat oock daarenbooven des arres-
tants *huisvrouw* actione injurio-
rum convenibel en weegens de ge-
daegde als geinjurieerde en beleedig
-de]

Folio 28.

beleedigde aenspreeckelijck sij.

22.

En welcke actie oock d' gedaegde om suo
tempore 't institueeren haar wel expresse-
lijck wil houden bij deesen gereserveert.

23.

En off nu wel d' arrestant selfs zijn in-
tentie en sustenue* aengaande, dat des-
selfs *huisvrouw* die bloetwonde aen haar
aerm bij die actie teegens de gedaegde
soude hebben bekoomen, nergens hebbe beweesen.

* = bewering

24.

Veel min dat de gedaegde die wonde
aen des arrestants *huisvrouw* hebbe ge-
sneeden of gestooten.

25.

En dat nochtans naa rechte quilibet*
funda- * = ieder mogelijk

Folio 29.

fundamentum suae intentionis cum om-
nibus suis qualitatibus probare debeat.

26.

Et quod actore non probante reus etiamsi
nihil praestiterit absolvatur jur. notar.

27.

En dat wanneer al waare beweesen (als
neen) dat des arrestants *huisvrouw* bij
die gedachte slagerie de wonde hadde ontfangen.

28.

Dat als dan niet alleen in hijpothes[ij] in
regarde dat de gedaegde een mantjen
met een mes en sleutel in handen ge-

hadt met intentie om eenige moeskruiden uit haar tuin te haalen, soude moeten worden gepraesumeert, dat des arrestants *huisvrouw* haar selfs [met] mes van de gedaegde soude hebben gewondet off beleediget.

Folio 30.

29.

En sulcx om reeden als de D.D. tradeeren quod in jure innocentiae favor magnus sit.

30.

Cum satius sit nocentem absolvere quam innocentem damnare l. absentem ff. de panis.

31.

Et ratione dubii nemo eon damnari debet vid. Menoch. de arbitr. judic libr. contur 4 cas 363 num. 16.

32.

Tum quia dubia in meliorem partem interpretanda sunt l. mento ff. pro socio Las in l. scire leges num. 1 ff de leg.

33.

Tum quia actus in dubio interpretaandus ne ulli injuriae fiat aut ullum commit-tatur

Folio 31.

commitatur peccatum Lascons. 1 num. 82, libr. 2 per l. quotus ff. de reg. jur. et l. merito ff pro socio.

34.

Sed casu quo in dubio absolvimus, non peccamus neque injuriam facimus, sin autem damnamus possumus peccare et injuriam facere ergo etc.

35.

Maar dat hier en booven selfs uit die depositien sub. A genoechsaam consteert en beweesen soude worden, dat des arrestants *huisvrouw* haer selfs aen t' mes hebbe beseert.

36.

En sulcx niet alleen praesumptire uit alle d' omstandicheeden.

37.

Et quod innocentia rei etiam praesumptionibus

Folio 31a.

praesumptionibus et conjecturis probari posset. 38.

Maar dat oock de getuige **Garrijt ter Braacke** heeft getuiget, dat de gedaegde schoon des arrestants *huisvrouw* booven

op haar was liggende en haar slaande
echter d' handt waarin die sleutel
en 't mes was hebbende van haar hadde
affgehouden, interr. 9 et 10.

39.

Et quod ad defensionem rei eiusq(ue) inno-
centiam probandum umeus etiam suf-
ficiat testis qum et quaelibet semiple-
na probatio pro plena et sufficiente
habeatur Manseard. de probat. libr. 1
conclus. 490 n. 17 et seqq. et libr.
2 concl. 904 n. 10 Farin. de testib. tit.
6 quaest. 63 n. 42.

40.

Folio 31b.

40.

En dat hier en booven de gedaegde met
eede tot Godt Almachtich kan verklaa-
ren dat sij niet alleen des arrstants
huisvrouw met het mes niet en heeft
gesneeden off gestooten.

41.

Maar oock dat door alteratie haar de
sleutel en mes in de handt bestorven geweest.

42.

Soo en soude selfs immers de gedaegde,
schoon dat sij des arrestants *huisvrouw*
tot haar verweeringe en bijsonders als
sij booven op haar geleegen, en gestaedich
nae 't hooft geslagen met het mes
in de aerm hadde gesneeden off gestoo-
ten, jaa anders meer beleedicht des wee-
gen niet aenspreeckelijck sijn.

43.

Folio 32.

43.

Terwijl des arrestants *huisvrouw*
oorsaacke daar toe heeft gegeven gehad.

44.

Hinc vulgatae regulae, quod dans occasionem
damni ipsum damnum dedisse videtur.

45.

Item damnum quod quis culpa sua sentit
sibi et non aliis imputare debet.

46.

Unde is qui alteri primo injuriam sive
verbis sive facto infert, si vicissim ab
illo injuria afficiatur hanc injuriam
magis ase ipso quam ab adversario
accepisse intelligitur.

47.

Jaa, dat des arrestants *huisvrouw* bij die
occasie

Folio 33.

occasie selfs een doodelijcke wonde hadde gekreegen, soo soude sij haar sulcx moeten hebben g'imputeert* en daarover de gedaegde niet paenibel sijn geweest.
48.

* = ten laste leggen, toeschrijven

Cum aggressor mortuus ab aggresso, magis videatur ex se ipso quam ab aggresso mortuus.
49.

Et qui alium verbis vel factis injuriosis* aut contumeliosis* ad iram provocat dicitur esse in magna culpa.

* = onrechtvaardig

* = beledigend

50.

Des arrestants *huisvrouw* hadde haar wraacklust en toorn soo verre niet hebben behooren te laten steigeren om de gedaegde op straate te gaan aenranden en bespringen.

51.

En sonder aensien dat de gedaegde een bloot

Folio 34.

bloot mes in handen hadde, deselve op 't lijf te loopen en onder de voeten te smijten en haar soo deerlijck met vuisten (als sij gedaan) te slaan.

52.

En is selfs te verwonderen en voor een groot geluck 't erachten dat des arrestants *huisvrouw* haar selfs geen meerder leet heeft aengedaan.

53.

Dat sij niet in die groote rasernie en toorn in 't mes gelooopen off ander ongeleegentheit sonder toedoen van de gedaegde gekreegen.

54.

Staande ondertusschen ten hoochsten te verwonderen, dat d' arrestandt wegens sijn *huisvrouw* strafbaar en responsabel aen de gedaegde tot die uitsporicheit gekomen, dat dieselve an de gedaegde noch

Folio 35.

noch derf in rechte betrecken.

55.

En haar die kosten van deesen moetwillige en temeraire* procedure aendoen.

* = vermetel

56.

Doch waarinne naa alle rechten en reeden dieselve sal moeten worden gedoemt.

57.

Cum et republicae intersit malitias* litigantium* restitutione expensarum coerceri**. 58.

* = sluwheid
* = procederen ** = beteugelen

En in welcker seeckerlijck vertrouwen men hier meede voor duplijcq wil houden gedient. 59.

Passeerende onder generaele negatie en impertinentie des teegendeels replijcq als

Folio 36.

als niet waardich 't selve achtende om in 't bijzonder te straffen.

Soo concludeert en persisteert de gedaegde (onder expresse voorbehoudt van d' actie van injure haar teegens des arrestants qqa. geschapen) bij haare conclusie te voren genoomen ofte soo als omni meliori modo et forma hadde behooren genoomen te sijn onder expresse protestatie van de kosten deeser procedure ofte contendeert etc. Salv(is).

Folio 37.

A.

Wij, *borgemeisteren*, *scheepenen* ende raedt der stadt Endscheide, doen kondt ende certificeren mits deesen hoe dat voor ons ter instantie van die *dienstmaegt* van **Grootenhoff, Anna Smits**, nae voorgaende wettige citatie in den vollen *scheependom* naer genoomde getuigen om contschap der waarheit toe geeven, gecompareert sijn ende hebben op naevolgende vraag-articulen, nae ernstige vermaeninge van straffe des meinedts ende daerop gepraesteerden eede in debita forma als teindes ieder articul van woordt tot woordt is volgende gedeponereert.

Nomina testium:

Gerrijt ter Braecke

Die *maegt* van **Jan Claessen**, genaempt **Barbara**

Die *maegt* van **Benjamin Steinfurts**, genaempt **Gertruit**.

1.

Nae meldinge van getuigen ouderdom en verwantschap aff te vraegen.

1.

Folio 38.

1. Segt omtrent 44 jaeren oudt te sijn, als meede dat geen verwantschap.
2. Segt omtrent 25 jaer oudt toe sijn, als meede geen verwantschap.
3. Segt omtrent 20 jaeren oudt toe sijn en geen verwantschap.

2.

Off niet getuigen gesien en gehoord hebben dat de producentinne in den voorleeden soomer als dieselve door die *vrou* van **Christiaen Lepijn** op die strate met woorden aengeropen is, een mantje offte korff in haer rechter handt gehadt en in haer lincker handt een sleutel met een mes.

1. Segt gesien toe hebben dat **Grotenhoffs** *maegt* als sij van die *vrouwe* van **Lippijn** op die strate met woorden aengeropen is een blicken emmerken, soo hij meint, in haer rechterhandt en in haer lincker een sleutel met een mes heeft gehadt.
2. Segt gesien toe hebben, dat die *maegt* van **Grotenhoff** well een korff in haer handt gehadt, maer van het mes en

Folio 39.

en slootel omdat sij daer doe soo nou niet heeft op gelettet, heeft sij niet gesien.

3. Segt wel gesien toe hebben, dat **Grootenhoffs** *maegt* doemaels in die eene handt een korffken ende in die ander handt een mes hebbe gehadt, maer welcke sij in die rechter offte flinckerhandt gehadt heeft, dat is haer onbewust.

3.

En sulx met intentie om eenige moeskruiden uijt haer heerschaps hoff to haelen.

1. Segt gesien toe hebben, dat sij recht over die straete gegaen is, niet anders wetende, als dat sij wilde nae den gaerden gaen.
2. Segt niet toe weten waer dat sij daer meede nae toe wilde, maer dat sij haer huis daer meede voorbij wilde.
3. Segt doe tertijdt niet geweeten te hebben, waer dat sij daermeede nae toe wilde, maer naer der handt

wel.

Folio 40.

wel gehoord dat sij daermeede nae den gaerden wilde.

4.

Off niet des tijds d' producentinne bij off voor **Jan Claesens** huis komende door die *maegt* van **Jan Claessen** aengeroopen sij en nae enig gespreeck met dieselve, haer wegh gaende, die *vrouw* van **Christiaan Lepijn** uijt 't voorschreven huis gecoomen en teegens die producentinne met scheltwoorde(n) uijtgevallen.

1. Bekendt deesen articul van woordt tot woordt, waer toe sijn.

2. Segt die maegt aengeroopen toe hebben, ende tot haer geseit dat *juncker Ripperda* in haer huis waer, en moite soude krijgen, en dat Lepijns vrouwe doe voor **Jan Klaesens** duire bij die kamer in haer bloote hoesen gestaen ende tot die *maegt* van **Grotenhoff** geseit: "Gae daer in en helpe hem", doe hadde die

Folio 41.

die meit geseit, "Dat doe ick niet, maer gae ij daerin en helpet hem".

3. Segt wel gesien toe hebben, dat **Jan Claessens** *maegt* die *maegt* van **Grootenhoff** heeft aengeropen en dat, doe die meit wilde weggaen, **Lepijns vrouwe** uijt **Jan Claesens** huis is gecoomen ende tot die meit geseit: "Koompt hijr en helpet hem", waerop die maegt geantwoordet: "Helpet ghij hem, het is u man", doe riep sij even hardt teegen die meit: "Helpet hem, gelijk gij voorleeden gedaen hebt", waerop die meit antwoorde: "Lick futsen", waer **Bele** weeder op heeft geantwoordet: "Wat segst u, Hoore en Futse."

5.

En haer voor een Hoore en Futse gescholden.

1. Segt gehoord te hebben, dat doemaels **Leppijns vrouwe Grotenhoffs** *maegt* voor een hoore en futse gescholden heeft.

2.

Folio 42.

2. Segt dat **Bele** geseit heeft:

"Du hoore en Futse helpe hem,
als du voorleeden gedaen heffst".

3. Refereert sig tot den vorigen articul.

6.

Dat die producentinne daerop d'
omstanderen off die geene soo daer
omtrent waeren tot getuigen ge-
roopen ende teegens die *vrouwe*
van **Lepijn** geseit: "**Beele**, dat sult
ghij mij goetmaecken en bewijzen".

1. Segt gehoort toe hebben, dat
sij daerop die omstaenders tot
getuige geroopen heeft ende geseit:
"**Bele**, dat sult ghij mij goodt maecken".

2. Heeft gehoort dat die *maegt*
van **Grootenhoff** weder te rugge
gaende teegens **Abraham Stenvers**,
als andre omstaenders heeft geseit:
"Daer neme ick u op te getuige.

3.

Folio 43.

3. Segt gesien toe hebben, dat die *meit*
weder toe rugge is gekoomen ende
geropen: "Daer neme ick u op toe
getuige, dat sij mij voor een hoor
schelt. **Bele**, dat sult ghij mij bewijzen".

7.

En off die voors(chreven) *vrou* van **Lepijn**
niet datelijck daerover op die produ-
centinne aengeloopen, en haer in 't ge-
sigte geslaegen.

1. Segt gesien toe hebben, dat **Leppijs**
vrouwe daer voort op aengeloopen
ende die *maegt* van **Grootenhoff** in
het gesigte geslaegen.

2. Segt wel gesien toe hebben,
dat sij sig malkandren hebben ge-
sloegen, maer weet niet, wij dat
die eerste is geweest.

3. Segt gesien toe hebben, dat sij nae
malkandren aengeloopen sijn, maer
weet niet, wij dat eerst geslae-
gen heeft, door die langduirigheid
van die tijdt.

8.

Folio 44.

8.

Sulx dat die producentinne achter-
werts over met t' mes en sleutel

van den hof in die handt ter needer
is geslaegen, en meergemelte vrou
van **Lepijn** met grote boos- en obsti-
naetheit* al slaende booven op haer gevallen.

* = onverzettelijckheid

1. Segt dat **Grootenhoffs** *maegt* daer-
van achterwarts over gevallen met
het mes en slootel in d' handt ende
dat die vrou van **Lepijn** all slaende
daer booven op gevallen.
 2. Segt gesien toe hebben, dat **Lepijns**
vrouwe booven op die meit geleegen
ende dat doe die *maegt* een
mes in die handt gehadt heeft.
 3. Segt gesien toe hebben, dat doe-
maels **Grootenhoffs** *maegt* achter-
over gevallen en **Lepijns** vrouwe
boven op haer all slaende, maer
heeft doe geen mes off sleutel gesien.
- 9.

Folio 45.

- 9.
- Ende d' producentinne d' handt waer-
inne d' sleutel en t' mes was hebbende, van
haer noch affgehouden.
1. Segt gesien toe hebben dat **Groten-
hoffs** *maegt* doemaels die handt, waer-
in die sleutel en t' mes was hebben-
de van haer hebbe affgehouden.
 2. Segt dat producente doemaels die
eene handt op den gront en die
andre handt het mes hebbende,
sig weeder opgaff.
 3. Segt daer niet van bewust.

- 10.
- Der voogen dat getuigen naer haer
beste gevoelen moten verklaeren, dat
die vrou van **Lepijn** haer selffs door
t' mes, soo die producentinne in haer
handt gehadt, heeft beseert.
1. Segt dat niet kan weeten, hoe
Lepijns vrouwe die wonde gekre-
gen heeft, maer dat die *maegt* van
Grotenhoff altijt het mes van sig
hebbe gehouden ende dat **Lepijns**
vrouwe

Folio 46.

- vrouwe gestaedig* die *maegt* nae
den kop hebbe geslaegen.
2. Segt niet toe weeten hoe dat
Lepijns vrouwe dat gekreegen heeft
en oock niet dat sij verwondet was, als
all eer die voorg(enoemde) vrouwe op haer

* = voortdurend

asschenhoop komende, dat sij doe haer
sag bloeden.

3. Segt wel gesien toe hebben, als
sij weeder over ende waeren, dat
Lepijns *vrouwe* die *maegt* van
Grotenhoff achter bij het hooft
hadde, dat doe die maegt een mes
heeft om hooge gehouden, maer kan
niet weeten, hoe die *vrouwe* van **Le-
pijn** die wunde gekreegen heeft,
die wijle sij het eerst gesien doe die
voorgen(oemde) *vrouwe* van **Lepijn** op haer
asschenhoop wilde treden, als sij hae-
ren aerm ontblootede, dat sij bloodede.

11.

De *maegt* **Barbara** alleen te vraegen
off niet die *vrouwe* van **Lepijn**, voordat
sij die producentinne, soodaenig als ge-
melt, hadde aengetast, sig ten huijse
van

Folio 47.

van **Jan Claessen** seer onfatsoonlijck
en als een onsinnig mensche aengesteld heeft.

2. Segt wel toe weeten dat sij
doemaels in haer huis is geweest,
van haer onfatsoonlijck en onsinnig
aenstellen, weet sij niet aff.

12.

En nae gissinge beschoncken off droncke(n)
moet sijn geweest.

2. Segt hier niet aff toe weeten.

Aldus voor ons, *borgemeesteren* voorsc(hreven),
gerichtelijck passeert, oerkonde onse
stadts secreet seegel ende *secretaris*
subscriptie, Endscheide, den 21 jan(uarij) 1689.

{zegel} Ter ordonnantie

Hendrick Engelb(ert) Stockman,
secret(arius).

Folio 48.

(linksboven:) Num(mer) 4-to.

Duplijcq voor

Anna Smits, gedaeg-
de,

c(ontra)

Christiaen Lippijn, no(min)e
uxoris, arrestant.

A(nn)o 1689.

Met een document
sub lit(era) A.

Folio 49.

(linksboven:) Exhibitum den 15 april 1689.
Terminus over 4 weecken aut interim.

Recessus in scriptis
loco triplicae voor
d' huisvrouw van **Christiaen Lippijn**,
arrestante en geledede, off om
beter gesnedene van d' maeget
van **Grotenhoff, Enne** g(ena)nt.

D' gesnedene het groote en wijtlopige du-
plich, gepractiseert om d' arrestante aff to
scricken en te matteren, waerop men
versocht dat reflexie mach genomen
worden, g'examineert hebbende, secht
breviter, dat d' g'arresteerde sich poogt
toe behelpen, dat d' geledede soude anvan-
gerse en aggressoerse sijn geweest. Hoe aerdich
wort hijr, alschoon oock genooch be-
wesen het factum g'agnosceert, doch
evenwel d' aggressie niet. Door dijn
het crarium manifest ex testib(us) quo
rela(ti)o; seggende dat sij naer malcan-
deren NB. gelopen, ergo voor dat
bewijs nihil, veele ex agnitione*
quae ex hoc tacite intelligitur, dat
d' g'arresteerde met eede praesenteert
toe verclaeren, sulx niet gedaen
toe hebben. Kan in hoc casu niet
toe passe koomen en wort in geender-
lei mannier an deese kante g'accepteert.
Hijr is geen casus uti est Lant. p. 2, tit.
21, § 4, ergo nihil. D'aggressie meent
d' g'arresteerde oock per unicum testem,
si diis placet, toe be[w]itsen, daer nochtans
d' andere daervan geen kennisse sijn
hebbende, unus testis, nullus testis, vox
unius, vox nullius L. jurisiurandi cod. de
testib(us), sulx is dan oock wint en niet
operatijff, posito et non concessio. 't Waer
soo als neen, most sij dan snijden, on-
angesien alle roopen: "Smijt het mes
wech." pr. non credit. Sij heeft het
mes gehat, d' geledede niet, armata
c(ont)ra

* = herkenning

Folio 50.

c(ont)ra non armatam hoe schoon; het
factum, is als geseit genooch beweesen,
wort doch noch ten tweedemael

bij manniër van excusie van naer
den gaerden toe sullen en moeten
gaen, niet obscuir bekent, quae so r.
ick wol naer den gaerden gaen; hadde
sij naer den gaerden gegaen, en
daer nich stille gestaen, soo hadde
sij d' arrestante (soeckende met Godt
en Ehre met haere kinderkens door
d' werelt te koomen,) soodaene scha-
delijcken sneede niet gedaen; factum
est luat; art. 41secht, dat door
alteratie* haer het mes in d' handt
sij bestorven. Het c(ont)ra is ex testib(us)
doch soo te verstaen; men twifelt
niet, dat oock anders kan g'jugeert*
worden; post factum poenitet* actum
en voor soo veele en op sulcke
manniër accepteert ment, en voor
d' rest niet. D' voorige acten en
actitaten dan in passibus utilibus
quam firmissime inhaererende en
accepterende quod in confesso a lae-
dente, en d' rest per generalia
rejecterende, sonder ijts tacendo toe
advoveren, concludeert d' arrestante
en jaemerlijck gelederde, als gedaen
offte o(mn)i meliori modo hadde behoren
toe geschieden; alles onder itera-
tive protestatie va costen, schaeden
en interesse. Biddende op alles etc.
Salvis.

* = opschudding

* = oordelen

* = berouwt

Joan. Wagelaer, dr.

Folio 51.

N(ummer) 5-to

A(nn)o 1689.

Folio 52. (58)

(linksboven:) Exhibitum den 3 junij 1689.

Quadruplicq voor

Anna Smit, gedaegde,

op en teegens

Christiaen Lippijn, arres

tant.

Achtbaare heeren bur

gemeesteren der stadt

Entschede.

1.

Hoewel dat d' arrestant weetende
dat hij injustam causam forcert.

2.

En onweeterspreeckelijck bij deeser sijts
duplijcq daarvan sij overtuiget.

3.

Folio 53.

3.

Naamentlijck dat des arrestants *huis-
vrouw* aggresseurse sij geweest, en de
gedaegde met woorden en daeden eerst
aengedaen en g'injurieert hebbe*.

* = uitschelden, beledigen

4.

Gelijck het eerste sub A ten duplijcq
ad interr. 4 en 5 twee consonante getui-
gen aldaar hebben gedeponeert.

5.

En het tweede verklaart positive
de getuige **Garrijt ter Braacke**
ad dictu interr. art. 7.

6.

Sijnde oock ten eenemaal verosimijl
uit den volgenden 8 art., dat des arres-
tants *huisvrouw* de gedaegde eerst
hebbe

Folio 54.

hebbe geslaagen.

7.

Aengemerckt dat de gedaegde heb-
bende in d' eene handt een mantjen en
in d' andere een sleutel en mes gehadt,
niet in staet geweest om des arrestants
huisvrouw te hebben kunnen slaan.

8.

Want als sij van intentie waare geweest
om sulcx te doen, soude sij ten mins-
ten haare handen van t' mantjen, mes
en sleutel hebben vrij en los gemaackt,
en die selve bij haar needer gesettet.

9.

Maar alsoo des arrestants *huisvrouw* op
de gedaegde is komen aenloopen en
haar in t' gesichte geslagen, als de g(eme)lte
Garrijt

Folio 55.

Garrijt ter Braacke ad dict. interr. 7 getuiget.

10.

Soo wort 't selve door de verklaringe ad.
interr. 8 bij de samentlijcke getuigen
gedaan ten eenemaal gesterckt.

11.

Als naamentlijck dat de gedaegde ter
selver tijdt achterwaerts over met het mes
en sleutel in de hant en d' andere all slaan-
de booven op haar gevallen.

12.

In voegen dat in cas subject naa rechte de gedaegde en niet in t' minste d' arrestant actie geschapen.

13.

Als oock bij deesersijds duplijcq art. 21 et seqq. is aengetrocken en d' arrestant oock niet

Folio 56.

niet heeft konnen debatteeren.

14.

Nam aggressore in culpa est et actione injuriarum conveniri potest juri not.

15.

Soo is het in waarheit grotelijcxs te verwonderen dat d' arrestandt niet teegen staande selfs deficieert* in 't bewijs van sijn intentie als dat de gedaegde de wonde soude hebben gesneeden of gestooten, heeft onderstaan de gedaegde met proces te bespringen.

* = te kort schieten

16.

Hier en booven d' aenstaande heer referent komende sijn oogh te staan op 't beleid, dat de gedaegde in en onder 't slaan # van d' arrestante # heeft gehouden.

17.

Folio 57.

17.

Als te weeten dat de gedaegde onder de voeten ter needer liggende noch de handt waarinne de sleutel en mes was hebbende, van haar heeft afgehouden ad dict. interr. art. 9.

18.

En voorts dat de getuigen te saamen verklaren dat niet alleen niet gesien hebben dat de gedaegde des arrestandts *huisvrouw* soude hebben gesneeden.

19.

Maar dat de getuigen selfs daarover verwondert staan, hoe dat des arrestandts *huisvrouw* de wonde mogen hebben gekregen, naedien sij aen haar niet gesien hadden, als dat sij nae 't slaan op haar asschenhoop was gekoomen ad art. 10 dict. interr.

Folio 58.

20.

Verklaerende aldaar de getuige **ter Braacke** dat de *maget* van **Grootenhof** altijt het mes van sich heb-

be gehouden en dat **Lippijns** vrouw gestaedich de *maegt* naa den kop hebbe geslagen.

21.

En de *maget* van **Benjamijn** ibidem*, dat sij gesien als de *maegt* van **Grootenhof** weeder over einde waere, dat **Lippijns** vrouw de *maeget* van **Grootenhoff** achter bij het hooft hadde, en de *maeget* doe 't mes om hooge gehouden.

* = bij dezelfde gelegenheid

22.

Sulcx dat soo wanneer soude kunnen worden gepraesumeert*, dat des arrestants *huisvrouw* die wonde bij 't slaan soude hebben gekreegen naa rechte moet worden

* = vermoeden

Folio 59.

worden gepraesumeert, dat des arrestants *huisvrouw* haar selfs de wonde heeft g'infligeert* en aen 't mes in 't slaan naa de gedaegde geraackt.

* = aandoen

23.

Want behalven dat de getuigen genoegsaam de gedaegde koomen vrij te spreeken.

24.

Soo tradeeren de D.D. quod propter favorem innocentiae receptum sit ut eius fides etiam argumentis indiciis et praesumptionibus fieri possit vid. Anton. Matth. de Crimin. libr. 48, tit. 15, num. 2 et 3.

25.

Nam in favorem defensionis pro reo multa admittuntur quae alias juris regulis videntur contrariari.

26.

Folio 60.

26.

En hierbij verders houdende gerepeteert de reeden en rechten ter deesersijds duplijcq g'allegeert en die door d' arrestant niet hebben kunnen worden gerefuteert*.

* = weerleggen

27.

Soo wil noch kan de gedaegde niet t' wijfelen off de aenstaande heer referent sal de gedaegde als een arme dienstmaegt van de kosten deeser moetwilige procedure absolveeren.

28.

Rejecteerende hiermeede als impertinent 't geene in 't bijzonder niet en is gestraft.

Soo persisteert de gedaegde onder inhaesive protestatie van de kosten deeser procedure bij haare conclu-

sie te voorn genoomen ofte etc.
Salv(is).

Folio 61.

(Links in kantlijn:) Num(mer) 6-to.

Quadruplicq(ue) voor

Anna Smit, gedaegde,

c(ontra)

Christiaen Lippijn, arrestandt.

A(nn)o 1689.

Folio 62.

In saken voor ons, *burgemeesteren*, schepenen en(de) raden der stad Enschede strijdigh en(de) ongedecideert hangende tusschen **Christiaen Lippijn**, als *man* en(de) momber sijner *huijs-vrouwe*, arrestant en(de) klager ter eenre, op en(de) tegens **Anna Smits**, *dienstmaegt* van **Derk Grotenhoff**, gearresteerde en(de) beklaagde ter andere zijde

Doende den arrestant bij sijn justificatie van arresten poseren, dat de gearresteerde des arrestants *huijsvrouw* op den 27 julij 1688 op de strate en(de) heerenwech, met een mes qualijck soude hebben getracteert, en(de) dwars door den arm gesneden, sulx dat sij daer-aen vele pijn en(de) smerte geleden, en(de) hare huishoudinge in de tijdt van drie

Folio 63.

weecken niet hadde konnen waernemen, het welck in een landt van justitie intolerabel sijnde, sij was genecessiteert geworden de middelen rechtens bij de handt te nemen, en(de) met drie arresten te procederen op des gearresteerdes verdiend loon en(de) andere mobilia, om reparatie te hebben van de schade daar door geleden, concludeerde oversulx, dat de gearresteerde bij definitive sententie van ons mochte worden gecondemneert, om boven het meijsterloon, wegens haar versuim, pijn en(de) smerte, te betalen een summa van twintigh goltgulden. De hoogheijt hare actie ofte breucke voorbehouden, met beding van kosten, ende dat voor desen allen het gearresteerde

Folio 64.

gearresteerde mochte worden verklaart verwonnen en(de) executabel.

Waer en tegens de gearresteerde dede seggen, dat off wel redenen hadde tegens de gedane aensprake, als niet behoorlijk sijnde geverificeert, te excipieren*, echter om niet te schijnen de sake te willen ophouden, versochte bij forme van antwoord, dat den arrestant sijn intentie behoorlijk nae lantr(echt) mochte bewijzen, en(de) de kondtschappen, soo hij ten dien einde soude laten beleggen, dubbelt over te geven, om

* = tegenwerpingen maken

daar tegens nae rade, van contra-interrogatoria te kunnen dienen, doende wijders, onder generale denegatie van des aenleggers aensprake, concluderen, tot kost- en(de) schadelose absolutie van des arrestants eijsch, onder expres voorbehoud etc.

Folio 65.

Hier over gesien en(de) met vlijt g'examineert de protocollaria aenvangende den 3 septe(m)bris) 1688 en(de) eindigende den 3 junij 1689. Justificatie van arresten, replijq, duplijq, recessus in scriptis loco triplicae en(de) quadruplijq, met alle daer bij gevoegde documenten, schijnen en(de) bescheiden, en(de) vorders op alles naeukeurig gelet, waer op tot administratie van onpartijdige justitie in desen eenigermaten te letten stonde, als onder anderen, dat d' arrestant in desen komt t' ageren en(de) te concluderen ex L. Aquilia, om behalven het meesterloon, wegens versuim, pijn en(de) smerte, te hebben betalinge eener summa van twintig goltgulden, met de kosten deser procedure. Nu is notoir en(de) kennelijck, dat d' actio L. Aquiliae niet kan nog mag worden g'institueert ofte g'intenteert, # als tegens die geen, # qui damnum

Folio 66.

damnum injuria dedit, te weten, soo hij sulx bekent, ofte, dat hij daer van wort overtuigt. Maer dewijl de beklaagde haer met de negatie soeckt te defenderen, en(de) daer en boven tot betuiging van haar onschult, mede bewijs heeft bijgebracht en(de) overgelecht, sal men wedersijts bewijsdommen gaen examineren, om alsoo te kunnen sien en(de) weten, off het fundament, waer op d' actio L. Aquiliae wort gefundeert en(de) bij gevolg des arrestants intentie in desen den rechten genoeg sij bewesen ofte niet. Het fundament dan van d' actio L. Aquiliae bestaet, als hier voren gemelt, in damno injuria dato, id est, quod non jure, sed dolo, vel culpa factum est, § 2, 3 et pr. inst. de L. Aquil. junct. pr. inst. de injur., soo dat den arrestant incumbeerde te bewijzen, quod rea vere damnum

Folio 67.

dederit, et quod injuria dederit. Uit de bewijsdommen van den klager en(de) arrestant bij zijn replijq sub lit(era) A, B, C et D overgelecht, komt wel te consteren, dat des klagers *huijsvrouw* den 27 julij 1688 des voormiddaegs op de strate, voor het huijs van **Jan Claessen Hoedemaker** met de beklaagde sij slaags en(de) handgemeen geweest, maer daer bij en blijkt niet, dat de beklaagde des klagers *huijsvrouw* met een mes soude gesneden hebben. Waar en tegens overwogen het bewijs van de beklaagde bij haer duplijcq gevoegt sub A komt daar uit te geblijcken, dat des klagers *huijsvrouw* voor de slagerije de beklaagde voor een hoer en(de) futse gescholden heeft, uti patet ad interrogat. 5, dat de beklaagde daerop d' omstanders tot getuigen hebbe geroepen, dat sij van des klagers *huijsvrouw* voor een hoer gescholden wiert vid. art. interrog.

Folio 68.

interrog. 6, waer op de slagerije aenstonts is aengevangen, als te sien

art. Interrog. 7, maer wie dat eerst geslagen heeft, daer van weet niemant eigentlijk te seggen, als **Gerrit ter Brake** deponerende ad d. art. 7, dat der clagers *huijsvrouw* de beklaagde eerst in 't gesichte hebbe geslagen, sodanig dat daer van sij achter over gevallen, en(de) des clagers *huijsvrouw* op haer, al slaende, beschijnt met de depositie op voorseiden 8 vraegarticul, in voegen het seecker is, dat de gedaagde de quaestie niet heeft begonnen ofte gemaect, maer dat sij willende van voor **Jan Claessens** huijs wech gaen, eerst van des clagers *huijsvrouw* met woorden sij aengerand en(de) geprovoceert, ook seer praesumptijff, dat des clagers *huijsvrouw* de beklaagde eerst hebbe geslagen, eensdeels, om de depositie van **Gerrit ter Brake**, hier voren gemelt, anderdeels, om dat nae rechte ille praesumitur aggressor, qui primo provocavit ad rixam*, et fuit causa rixae * = vechtpartij

Folio 69.

quia contra provocantem praesumitur dolus*, et ideo** insultatus***, et provocatus

* = schuld ** = daarom *** = tarten

praesumitur semper facere ad suam defensionem, sive verbis, sive armis, et facto provocaverit. Carer. prax. crim. tract. solemn. de homicidio* n. 63, pag. 359. * = doodslag.

Het selve wort mede van Ant. Matth.

tract. de crimin. lib. 47, tit. 3, cap. 3 n. 5.

ex communi DD sententia geconfirmeert,

his verbis. quaeri solet, auctor pugnae* * = strijd

sive aggressor quis censendus? Et

recte quidem ab interpretibus responsum

judico, provocare non eum solum, qui prior cultrum* stringit**, aut pugnos ducit, sed qui

* = mes ** = trekken

et conviciis et probris in adversarium jactis,

nsolentem contumeliae animum irritavit,

est enim difficillimum justum dolorem re-

primere. Om welcke rede Carpzov. prax.

crim. p. 1, quaest. 29, n. 45 de auctore rixae

ita loquitur, quod ipse met fortunae suae

faber sit, ac proinde aequum ut quos

fecit compedes, faber ipse gestet. Waerom

bij ons lantr(echt) en(de) andere statuten die-

gene alleen geboetet en(de) gestraft wort,

die eerst oorsake tot het slaen gegeven heeft,

vid. lantr(echt) p. 2, tit. 21, art. 9 et tit. 29, art. 1 et

5

Folio 70.

5 vers. Ende bij aldien een, die eerst

aengesprengt is etc. en(de) daer nae pag. 88

vers. Item als het niet bewijslijk is,

wie eerst oorsake etc. Stadtr(echt) van Devent(er)

p. 4, tit. 4, art. 11 et tit. 7, art. 14. Stadt

en Lantr(echt) van Ruremond p. 6, tit. 1, § 6,

n. 1 et 11, quia ille est in culpa, et

versatur in re illicita, maer die

sich tegens scheltwoorden ofte

slagen in continenti defendeert,

en pecceert niet, siquidem defensio

est juris naturalis, adeoque), jure fecisse, existimatur, quod quis ob tutelam* corporis sui fecit L. 3 ff. de just. et jur. * = bescherming

Wort dan een aggresseur wederom gewont ofte geslagen, sulx moet hij sich selven imputeren, quod rixam inceperit, quoniam damnificans non tenetur, quando damnum habet admixtam culpam damnificati. Cravett. cons. 119, n.

11. In voegendat den clager gene van de voors(chreven) requisita L. Aquiliae nec plene, nec semiplene, hebbende bewesen, en(de) alsoo in de probatie van sijn intentie deficierende, sijn eisch en(de) genomen conclusie heeft moeten worden ontseit, te meer, dewijl de beklaagde art. dupl. 40 en 41 heeft

Folio 71.

gepraesenteert met eede tot Godt Almachtig te verklaren, dat sij niet alleen des arrestants huijsvrouw met het mes en heeft gesneden off gestoten, maer oock, dat door alteratie haer de sleutel en(de) mes in de handt sij bestorven geweest. Door hoedanen eedt, gevoegt met het bewijs tot des beklaegdes onschuld bij de duplijcq overgelecht, ratione facti et juris, den clager sich hadde behoren te laten disponeren en(de) permoveren, om van het wijder vervolgen van sijn gedane klachte te desisteren, en(de) deselve te staken, geconsidereert de beklaagde meerder en(de) beter bewijs tot betoninge van haer onschuld heeft bijgebracht, als de clager tot verificatie van sijn gedane klachte.

Om welke en(de) andere redenen meer, wij, burgemeesteren, schepenen en(de) raden voors(chreven), met ingenomen bewijs van onder bebenoemde rechtsgepromoveerde, Godt en(de) de justitie blotelijck in aenschou nemende, doende recht, ontsagen

Folio 72.

seggen den clager en(de) arrestant sijn eisch en(de) conclusie bij de justificatie van arresten genomen, en(de) condemnieren den selven vorders in de kosten deser procedure, nae het ex

hiberen en(de) indienen van
de duplijcq opgelopen
en(de) gevallen, tot gerich-
telijcke taxatie en(de) mo-
deratie, de vordere
kosten om redenen
compenserende.

Aldus bij mij, onderges(chreven),
gëadviseert binnen Deventer,
den 23 augusti 1689.
Everh(ard) Bouwer, j.dr.,

Pronunciatum den 23 septemb(ris) 1689.
In pleno senatu.

Christiaen Lepijn versocht affschrijft van
het dictum sententiae.

Anneken Smits, mett assistentie van haer bediende
proc(ureur) **Wagelar**, bedanckt sentio in quantum pro
en versocht affschrijft van die selve.

Folio 73.

Christiaen Lepijn kan tot sijnen grooten
schaede diesen stencie niet bedancken, versocht
dan ingevolg deselve nochtans restitutie
van die halve sportelgelder, wellke partije
advers verweigert wedrom te laeten trecken,
doordien alleenig gecondemneert in kosten
nae het exhibeeren ende indienen van het du-
plijck opgelopen ende gevallen ende die rest
gecompenseert, deselve dan wedrom verwagten-
de als sijnde geen moderatie onderworpen, bij
faute protesteert men ten cijrlixten en ver-
wagtet van de achtb(are) magist(raten) sonder kosten
explicatie.

Sententia.

A(nn)o 1689.
No. 18.

Personen:

Bouwer, Everhard, j.dr.,	72,
Braacke, Ga/errijt ter,	24,26,32,53,55,58,
Braecke, Gerrijt ter, * 1644,	37,38,
Brake, Gerrit ter,	68,
Claasen/s, Jan,	23,24,25,
Claasen, maaget van Jan, Barbara,	23,24,37,46,
Claes(s)en/s, Jan, x,	10,16,17,37,40,41,47,68,
Claessen/s, maeg(e)t van Jan,	17,40,41,
Grootenhof/f, maeg(e)t Anna/Enne,	9,11,16,37,41,42,43,58,
Grootenhof/f, Theodorus,	9,21,37,
Grootenhoffs, maget/maegt Enne,	10,13-14,44,
Grotenhoff, Derk,	62,
Grotenhoff, maeg(e)t Enne/Anna Smits van, 1,4,38,39,40,45,46,49,	
Grotenhoffs, ma(e)get Enne,	17,18,19,38,41,44,45,
Hermsen, Engele, * 1658,	9,
Hoedemaecker/s, Joan/Jan Claes(s)en, * 1648, menonist,	3,13,19,
Hoedemaeker, Jan Claesen,	9,
Hoedemaeker, maget Barbara, * 1663/4,	9,10,11,38,

Hoedemaker, Jan Claessen,	67,
Klaesens, Jan,	40,
Lepijn/s, Christiaen, x Beele,	13,16,17,38,40,41,42,43,44,45,46,72,73,
Leppijn/s, Bele, x,	41,42,43,
Lippijn,	o,
Lippijn/s, Christiaen, x Bele,	1,9,19,21,38,41,48,49,52,58,61,62,
Paschen, Maria, * 1655; + 1726, mennonist, x1: ± 1690 x Benjamin Steinfurts,	19,
Ripperda, juncker/joncker,	18,21,40,
Smit, Anna,	52,61,
Smits,	o,
Smits, Anna/Anneken, dienstmaegt van T. Grootenhof,	21,37,48,62,72,
Steinfurts, Benjami(j)n, * ± 1658; + 1692, x1: ± 1690 x Maria Paschen,	24,37,58,
Steinfurts, maget van Benjamin, Ge(e)rtruit, * 1668,	24,37,38,
Steinvorts, Abraham, * 1656, mennonist,	9,
Stenvers, Abraham,	42,
Stenvorts, Abraham, x, * 1665,	16,
Stockman, Hendrick Engelbert, secretarius,	12,15,18,47,
Wagelaer, Joan., dr.,	8,50,
Wagelar, procureur,	72,

Plaatsen:

Deventer,	70,72,
Endscheide,	9,12,13,15,16,18,37,47,
Enschede,	o,
Enscheide,	1,19,
Entschede,	21,52,
Ruremond,	70,